«نحو زبان فارسی بر پایهٔ نظریه حاکمیت و مرجع گزینی»

مؤلف: سید علی میرعمادی
ناشر: سمت
سال نشر: ۱۳۷۶
نوبت چاپ: اول
محل نشر: تهران
تعداد صفحات: ۳۴۴

نقاط قوت:

- قواعد ویرایش و نگارش رعایت شده است اما گاهی درک نمودارهای درختی ارائه شده بسیار سخت است.
- کیفیت اثر از نظر حروفنگاری متوسط و از نظر صفحه‌آرایی، صحافی و طرح جلد نسبتاً مناسب است.
- کتاب برای درس «ساخت زبان فارسی» مناسب است.

نقاط ضعف:

کتاب حاضر ترجمهٔ بخش‌هایی از کتاب **کوپر** است که نویسنده سعی کرده با مثال‌های فارسی آن را قابل درک‌تر نماید، اما نکته این جاست که خود کتاب کوپر موفق نبوده است و برگرداندن مثال به فارسی نیز مشکل را دو برابر کرده است.

- در برخی موارد از اصطلاحات تخصصی جا افتاده استفاده نشده است. از جمله معادل واژهٔ «argument» در منطق «موضوع» است اما نویسنده از کلمهٔ جمع اقمار استفاده کرده است. اصطلاحات تخصصی زیر جا افتاده نیستند: c-command (آمریت)، adjunction (پهلونشینی)، barrier (راه بند)،

determiner (آویزه)، maximal category (گروه بیشینه)، commanding m- (آمریت بیشینه)

- معادل سازی اصطلاحات تخصصی که جا افتاده نیستند نیز بی سامان است. این معادل‌سازی در خیلی از موارد برای فارسی زبانان مقبول نیست مانند government transparency corollary که «حاکمیت درون دیده شفاف» و mechanical operation که «عملیات افزار گونه» و inter sentences که «جملات ناکار» ترجمه شده است.
- برخی معادل‌ها که قبلاً در متون تخصصی به کار رفته و جا افتاده است با معادل‌های جدید و دارای اشکال عوض شده است، مانند چند نمونهٔ زیر:
  - ✓ گروه پیوندی برایcomplement phrase به جای گروه متممی
  - ✓ پیچیدگی رایانه‌ای برای computational complexity به جای پیچیدگی محاسباتی
  - ✓ راه بند برای barrier به جای مانع
  - ✓ کفایت توجیهی برای explanatory adequacy به جای کارآیی تبیینی
  - ✓ افشان برای flat به جای مسطح
  - ✓ کارکردی برای functional به جای نقشی
  - ✓ آویزه برای determiner به جای حرف تعریف
  - ✓ فعل خفیف برای light verb به جای فعل سبک
  - ✓ سر برای head به جای هسته
  - ✓ شقاق برای spell out به جای انشقاق
  - ✓ و...
- در اقتباس انجام گرفته از زبان انگلیسی برای زبان فارسی نیز فصلی به حرکت پرسشواره اختصاص داده شده که این بحث برای زبان فارسی تقریباً غلط است.
- معمولاً فصل‌ها بحث‌های مقدماتی دارند اما جمع بندی نهایی ندارند. تمرین و آزمون که برای درس دستور گشتاری بسیار لازم و مفید است اصلاً وجود ندارد.

از نمودارهای درختی هم استفاده شده است اما متأسفانه اکثر نمودارهای درختی با توجه به نظریه‌ای که نویسنده محترم در چارچوب آن جملات فارسی را تحلیل نموده‌اند، نادرست به نظر می‌رسد. مثلاً ص ۵۶ گروه فعلی بیشینه باید انشعاب دو گانه داشته باشد که انشعاب سه گانه دارد و این امر با اصول نحوه X تیره ناسازگار است. نمودار ص ۱۶۱ که صرفی بیشینه است نیز انشعاب سه گانه دارد.

- اگر کتاب حاضر برای تدریس درس ساخت زبان فارسی به کار رود به نظر می‌رسد کتاب از جامعیت لازم برخوردار است ولی اگر سایر حوزه‌ها مانند مردم‌شناسی، صرف، معناشناسی و غیره را نیز در محتوای درس مذکور در نظر بگیریم، کتاب از جامعیت برخوردار نیست.
- کتاب حاضر نمی‌تواند معرفی خوبی از نظریهٔ گشتاری ارائه کند به این دلیل که مطالب به صورت پراکنده و قدیمی آورده شده‌اند.
- عنوان اثر نحو زبان فارسی است و عنوان فرعی آن بر پایهٔ نظریهٔ حاکمیت و مرجع گزینی است. اگر کسی فقط منابع کتاب را بررسی کند متوجه می‌شود که مقالات بسیاری که دربارهٔ نحو زبان فارسی نوشته شده، اصلاً استفاده نشده است و در واقع این کتاب سعی در معرفی نظریهٔ حاکمیت و مرجع گزینی دارد و البته مثال‌های آن فارسی است. از این حیث عنوان کتاب با آن چه در کتاب دیده می‌شود، همخوانی ندارد.
- با توجه به عدم دقت کافی کتاب در معرفی دستور گشتاری و چارچوب رو به تغییر آن و پرداختن به کلیات نظریهٔ حاکمیت و مرجع گزینی، کتاب حاضر نمی‌تواند با سرفصل‌های شورای عالی برنامه‌ریزی مطابقت داشته باشد و نمی‌توان از آن به عنوان منبع اصلی برای درس دستور گشتاری استفاده کرد چون :

الف) سیر تاریخی دستور گشتاری را به خوبی توضیح نمی‌دهد
ب) نظریهٔ حاکمیت و مرجع گزینی را کامل معرفی نکرده
ج) در مورد مثال‌ها و بحث‌ها نمی‌توان مطمئن بود
د) منابع فارسی بخصوص مقالات و رساله‌ها را ندیده است

ه) مطالب برای این درس به روز نیست و متعلق به دهۀ ۱۹۸۰ میلادی است

- مبحث نظری روزآمد نیست و حداقل ۲۰ سال از مباحث روز در مورد دستور گشتاری عقب است. کتاب‌های درسی خوب به زبان انگلیسی در این زمینه می‌تواند نقص این کتاب را نشان دهد.
- نوآوری کتاب حاضر آوردن مثال‌های فارسی است. اما اکثر این مثال‌ها با اشتباهات فاحش نظری و کاربردی همراه هستند. مخصوصاً در صفحات ۸۴ و ۸۵ برای برخی از گروه‌های اسمی دو نقش تتایی در نظر گرفته شده است که این امر با معیار تتا در نظریۀ حاکمیت و وابستگی که برای هر گروه اسمی فقط یک نقش تتایی قائل است. ناسازگاری دارد. نوآوری وقتی خوب است که بدون اشکال باشد حال آن که اثر پر از اغلاط نظری و کاربردی است. باید دقت کرد که ترجمۀ متن آموزشی دستور گشتاری که برای زبان انگلیسی نوشته شده است، در مورد زبان دیگر کاری اشتباه است و چون تناظر یک به یک وجود ندارد، بسیاری از مباحث مصنوعی است.
- در اقتباس انجام گرفته از زبان انگلیسی، برای زبان فارسی نیز فصلی به حرکت پرسشواره اختصاص داده شده که این بحث برای زبان فارسی تقریباً غلط است.
- فصل اول که به نظر بخش تألیفی کتاب است، بسیار سریع مباحثی را تحت عنوان زبان شناسی نوین و تاریخچۀ دستور زایشی مطرح کرده است که گذرا، فاقد استدلال و سطحی است. فصل‌های بعدی هم بر اساس کتاب کوپر است که روند منطقی دارد. اما افزوده شدن بخش ۲ ـ ۴ ـ ۱۲ که حدود ۵۰ صفحه است، ربطی چندان به اصل بحث ندارد. این بخش در واقع ترجمۀ یک مقاله است. یعنی این کتاب دارای یک فصل تألیف (ناقص)، چند فصل ترجمه و اقتباس ناقص و یک فصل ترجمه بدون ارتباط مشخص است.

- ارجاع درون متنی بسیار ضعیف است صرفاً ۲۰ مورد که آن هم به نظر می‌رسد به نقل از کتاب کوپر (۱۹۹۲) باشد. شمارهٔ صفحهٔ برخی از منابع نیز نیامده است مانند
  - ✓ ص ۸۴ و ۲۸ ، جکندوف (۱۹۷۲)
  - ✓ ص ۳۵، جکندوف (۱۹۷۷)
  - ✓ ص ۲۲، کتز و پستال (۱۹۶۴)
- جالب است که خود کتاب کوپر ۱۹۹۲ که صاحب اثر در پیشگفتار گفته است که منبع اصلی اقتباس او بوده است در فهرست منابع نیامده است. به همین ترکیب کتزو فودور، ۱۹۶۳. منابع موجود زبان فارسی، رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها نیز مورد بررسی قرار نگرفته‌اند و نویسنده محترم از منابع فارسی استفاده نکرده‌اند. اشکالات موجود در کتاب نیز این نکته را تأیید می‌کند.
- فصل مربوط به کمینگی بسیار ناقص و نارسا است و بهتر بود که این بخش حذف می‌شد و برخی از مطالب کتاب نیز با نظریهٔ مورد بررسی (حاکمیت و مرجع گزینی) ناسازگار است و نشان دهندهٔ عدم آگاهی و تسلط نویسنده به نظریهٔ مورد نظر است.

در حالت کلی شاید بتوان گفت:

۱ـ مشخص نیست که این کتاب ترجمه است با تألیف یا اقتباس

۲ـ کتاب به مباحث نظری دههٔ ۱۹۸۰ و اوایل ۱۹۹۰ میلادی می پردازد، در حالی که دستور گشتاری پس از سال ۱۹۹۳، بسیار متفاوت شده است.

۳ـ بررسی تاریخی دستور زایشی در فصل اول بسیار ناقص و سطحی است (برای مقایسه نگاه کنید به دبیر مقدم، ۱۳۸۷، زبان شناسی نظری (انتشارات سمت) فصول اول تا هشتم)

۴ـ معادل‌هایی وضع شده‌اند که بسیار عجیب و غیر تخصصی هستند که نمونه‌های آن ذکر شد.

۵ ـ مهمترین مشکل کتاب این است که فرض شده هر چه در مورد زبان انگلیسی کوپر (۱۹۹۲) گفته است فقط با ترجمهٔ مثال‌ها و آوردن مثال‌های فارسی ممکن است، در

حالی که چنین چیزی نیست. با این که مقالات متعددی دربارهٔ نحو زبان فارسی به نگارش درآمده و رساله‌هایی هم نوشته شده است، صاحب اثر فوق اصلاً به آنها نگاه نکرده است. در کل این کتاب برای تدریس در دورهٔ کارشناسی ارشد مناسب نیست.